

Žensk v politiki "duševnega zdravja" današnje psihiatrije. V tem kontekstu postaja usodno potrebno razbrati žensko kot posebno, nujno, od tistega, kar je vsiljeno v svetu, ki ga obvladujejo patriarhalne institucije.

Katarina Vidović iz Zagreba je v tekstu Samoorganizirajuće žene s one strane institucije nasilja i nasilja institucije tudi na okrogli mizi pokazala udejanjeno možnost za pomoč pri problemu, ki se nam ves čas kaže kot osrednji, na temo nasilja nad žensko. Katarina Vidović je prostovoljka pri SOS telefonu za ženske in otroke, žrtve nasilja ter aktivistka ženske skupine Trešnjevka v Zagrebu.

Mojca Dobnikar, članica skupine LILIT, ki vodi projekt za ustanovitev SOS telefona v Ljubljani, je med drugim dala kritično oceno običajnega strokovnega odziva centra za socialno delo na nasilje, odzive, ki le odlagajo problem.

Tone Kikelj je odprl temo, ki se zdi na prvi pogled zunaj konteksta. V prispevku Ženska kot obrambni subjekt problematizira položaj žensk in otrok v obrambnih konceptih SLO in DS SFRJ, ki žensko in predvsem otroke proti določilom ženevskih konvencij izpostavljajo nasilju in na katere ženske niso imele in nimajo vpliva.

Okroglo mizo sta v prvem delu zaključili dr. Maca Jogan in Vida Milošević. S prispevkom Odpravljanje podrejenosti žensk kot celostni družbeni proces je dr. Joganova razširila okvir za razumevanje žensk v socialnem delu, saj ga je postavila v kontekst podrejenosti ženske. Na podoben način, vendar iz drugih izhodišč, je Vida Milošević pokazala, da so nairobijske strategije dokument, ki je potreben in uporaben tudi za analizo in spreminjanje naše stvarnosti in stroke.

V poročilu sem želela pokazati, da je razbiranje posebnih ženskih vprašanj pomembno za socialno delo. Pomembno, ker omogoča, da odkrijemo potrebe in možnosti za pomoč in spreminjanje, ki jih doslej nismo videli. Pomembno tudi zato, ker omogoča v stroki, kjer dela večina žensk, izoblikovanje in razločevanje osebnega in strokovnega in s tem boljši pogled v vsakdanjo stvarnost, v katero posegamo. Pri tem se zavedam dejstva, da gre za en vidik, ki ni edini, vendar je nujen element za nerazumevanje socialnih problemov ljudi.

dr. Gabi Čačinovič-Vogrinčič

LETO DNI IZKUŠENJ SOS TELEFONA ZA ŽENSKO IN OTROKE ŽRTVE NASILJA

Povsem gotovo je, da sta ustanovitev SOS telefona za ženske in otroke žrtve nasilja ter kampanja, ki so jo ob tem organizirale aktivistke ženske skupine Trešnjevka (pri tem so opozorile na razširjenost družinskega nasilja v vseh

družbenih slojih), začeli snemati gosto kopreno, ki ni dopuščala, da bi nasilje nad ženskami in družinsko nasilje v našem okolju razumeli kot resen družbeni problem. Kdo ustvarja to kopreno, kdo dela problem nasilja v družini tako nedotakljiv? Predvsem smo to me same, kadar se delamo, da je nasilje v družini problem "nekoga drugega"; potem so to moški, ki naredijo vse, da se izognejo tako posamezni kot tudi vsaki kolektivni odgovornosti, čeprav so prav oni v 95 odstotkih primerov nasilneži v družini. Vendar so najvažnejši akter v procesu nevtralizacije problema nasilja v družini institucije, ki poleg tega, da problem negirajo (zakoni), s svojim pristopom hranijo vse tiste zablude o pretepenih ženskah, katerih korenine segajo globoko v patriarhalno zavest in dominacijo moškega (centri za socialno delo).

Z ustanovitvijo telefona pred letom dni smo me kot ženske odstranile svoj del koprene, tako da smo začele pri dejstvu, da je vsaka od nas, brez izjeme, že samo zaradi tega, ker je ženskega spola, lahko žrtev nasilja. Prav tako smo se strinjale, da je nasilje, ki ga vsak dan doživljamo pri delu, na ulici ali v lastnem domu, eden od ključnih problemov naše osvoboditve. Povezale smo se in organizirale, ker smo dojele, da lahko samo tako pomagamo ženskam, ki doživljajo nasilje v družini, in se postavimo proti moškemu nasilju sploh.

Nikakor ni čudno, da so pri nas, tako kot povsod po svetu, kjer obstaja organizirana ženska pomoč, organizatorke SOS telefona (prvega v Vzhodni Evropi) feministke. Tako je zato, ker se v feminističnem gibanju prvič postavljajo ključna vprašanja o nasilju nad ženskami, njegovi naravi, vzrokih in posledicah, odgovoru družbe na nasilje nad ženskami itd. Teh vprašanj si ne postavlja nobena družba, kaj šele, da bi s svojo politiko odgovarjala nanje. Feministični odgovori so hkrati teoretični in praktični.

Rezultat institucionalizirane moči moških nad ženskami je psihološka, socialna in ekonomska odvisnost žensk od moških. Enoletne izkušnje SOS telefona potrjujejo feministično razmišljanje, da so mnoge ženske prisiljene trpeti nasilje moške moči ravno zaradi te odvisnosti. Da bi se ženske osvobodile odvisnosti od moških, ni dovolj samo to, da se zaposlijo, včasih pa niti zelo visoka raven osveščenosti ne zadostuje za prekinitev nezadovoljivega odnosa.

Da bi to dosegle, je ženskam potrebno ozračje podpore, v katerem se jim vrne izgubljen samozaupanje, in PROSTOR, ki je varen pred kakršnimkoli patriarhalnim vmešavanjem (od razjarjenih mož do strokovnega pranja možganov). Ravno to poskuša nuditi organizirana ženska pomoč.

Kaj od tega je nam, volonterkam SOS telefona za ženske in otroke žrtve nasilja, uspelo ustvariti v preteklem letu? Takoj je treb reči, da v Zagrebu še vedno ni varne ženske hiše-zatočišča za ženske-žrtve moškega nasilja in njihove

otroke. Razlogov za to je veliko, v glavnem pa so enaki tistim, ki so nas ovirali pri ustanovitvi telefonske linije.

Ko smo pred letom in pol začele priprave za ustanovitev SOS telefona za ženske in otroke žrtve nasilja, smo obiskale tako rekoč vse mestne institucije, ki so pristojne za pomoč v primerih družinskega nasilja. Skoraj povsod smo se srečevale z nejevero, nezanimanjem in zmanjševanjem problema. To velja za socialne delavce, od katerih smo pričakovale ravno nasprotno. Drugače kot vse druge institucije so veliko razumevanja pokazali uslužbenci javne varnosti, s katerimi tudi zdaj najbolj sodelujemo. Na vso srečo začetek dela telefona ni bil odvisen od socialnih delavcev. Centri za socialno delo se v obravnavanju družinskega nasilja še danes niso pomaknili dosti naprej od tega, da ga priznavajo. Predvsem zato, ker socialni delavci niso ustrezno educirani, ker so obremenjeni s "papirologijo" in ker so skrajno nefunkcionalno organizirani. Do teh spoznanj smo prišle na osnovi kontaktov s socialnimi delavci v zvezi s posameznimi primeri. Večinoma so v centrih reševanje problemov samo oteževali, ne da bi se pri tem sploh zanimali za potrebe in želje žensk, ki so pri njih iskale pomoč. O zaostalosti metod socialne zaščite smo se prepričale tudi ob pripravljanju programa usposabljanja za prostovoljke SOS telefona na osnovi nekaterih svetovnih izkušenj (Velika Britanija, ZDA, Kanada, Avstralija, ZR Nemčija). Usposabljanje je potrebno vsaki bodoči prostovoljki ne glede na njeno predhodno strokovno usposobljenost in izobrazbeno raven. Vsaka prostovoljka se usposobi za vodenje pogovora, tako da spodbuja žensko k razreševanju problema brez kakršnegakoli sugeriranja. Da bi to dosegla, mora prostovoljka razumeti naravo nasilja nad ženskami in psihično življenje ženske ter praktično vaditi vodenje pogovora. Med pogovorom so v središču pozornosti potrebe in čustva ženske, prostovoljka v vsakem trenutku popolnoma verjame ženski, ki kliče. Prav tako mora prostovoljka poznati osnovne podatke o sistemu socialne zaščite in pravni plati nasilja v družini. Veliko koristnih informacij, opominkov, navodil in nasvetov je v brošuri, ki je vedno poleg telefona. Za dobro vodenje razgovora ne smemo zaiti v rutino, če pa začetimo utrujenost ali preobremenjenost, je najbolje, da za nekaj časa prekinemo delo.

Ko je SOS telefon začel delati, nismo mogle niti pomisliti, da bo tako veliko pozivov. Doslej jih je bilo preko 4000. Približno 80-90% so klici žensk, ostalo pa klici moških in otrok, od katerih je slednjih več. Že pred celovito kvalitativno obdelavo podatkov, ki ravnokar teče, je mogoče z gotovostjo reči, da je podoba družinskega nasilja, ki smo jo dobile v letu dni dela, prav tako razbila vse predsodke, povezane s tem fenomenom. Predvsem se na SOS telefon javljajo ženske iz vseh družbenih slojev in vse se počutijo enako brezizhodno, če so dolgotrajno izpostavljene nasilju partnerja. Večina žensk, ki so obiskale pomoč na centrih za socialno delo, je popolnoma nezadovoljna z odnosom socialnih delavcev do njih osebno in do njihovega

problema. Večina nasilnežev ima hkrati probleme z alkoholom, mnogi pa so tudi kronični, neuspešno zdravljeni alkoholiki. Ženske najpogosteje iščejo namestitev kot način pomoči. To je hkrati tudi trenutek, ko je nam prostovoljkam najtežje. Kadar so tri postelje, ki nam jih je odstopil Karitas, zasedene, ali če ženska pokliče izven delovnega časa Karitasa; če se ne želi ločiti od otrok in zaradi tega ne more dobiti namestitve v domu v Nazarjevi; ali kadar iz kakršnihkoli drugih razlogov zavrne namestitev v prenočišču Rdečega križa, takrat ji tudi SOS telefon ne more pomagati - pobegne na ulico, v park ali k znancem, ali, kar je najbolj nevarno, ostane doma, na milost in nemilost prepuščena nasilnežu. In kaj je z žensko, ki ne more do telefona?

Ravno v takšni situaciji je bila tudi Dragica P., brez zaposlitve, stara 27 let. Tako kot mnoge druge ženske je bila nekaj let žrtev zlorabljanja in pretepanja moškega, s katerim je živela in imela z njim štiriletnega otroka. Od doma je pobegnila vsakokrat, ko je zaslutila, kaj se pripravlja. Kadar je imela dovolj denarja za plačilo prenočišča pri Rdečem križu, ni nihče zvedel, kaj se je zgodilo, kadar pa ni imela denarja, je poklicala 428-222 in me smo ji povrnila stroške prenočitve. Dragica ni nikoli poklicala milice, ni iskala pomoči na centru za socialno delo. Strah je bil močnejši od vsega. Etika dela na SOS telefonu ne dovoljuje, da se karkoli ukrene proti volji ženske, ki nas kliče. Sprašujemo pa se, zakaj zdravnik v Vinogradski bolnišnici ni sprožil kazenske prijave, potem ko je pred več kot letom dni pri Dragici P. ugotovil hude telesne poškodbe. Vsaka ustanova mora to storiti po svoji uradni dolžnosti in to ne glede na izjavo poškodovane osebe. Gotovo je edinole, da bi do kazenske prijave prišlo, če bi šlo za karkoli drugega razen za zakonski pretep. Tako pa je bila izjava, da je do poškodb prišlo v prometni nesreči, dovolj, da je usoda Dragice P. ostala nespremenjena naslednje leto dni. Na nesrečo se je stanje vse bolj poslabševalo, dokler niso nekega dne sredi februarja tega leta Dragico P. našli mrtvo v njenem stanovanju. Sodna medicina je ugotovila, da je smrt posledica izliva krvi v možgane in da je bila izzvana nasilno. Po telesu je imela očitne poškodbe, stare 2 do 4 dni. Ni težko zaključiti, kako je Dragica P. umrla. Vendar ne more več govoriti zase, pravica pa je slepa. Njen izvenzakonski partner je takoj izjavil, da je Dragica bila - poskušal je vreči senco na njeno osebnost. In do neke mere je v tem uspel, saj se zdaj sodniki in sodnice sprašujejo, kakšna oseba je bila Dragica, ali je bila dobra in skrbna mati in soproga, ali je bila morda preveč labilna, zakaj ni nikoli iskala pomoči, zakaj se ni zaposlila, ali ni na ta način ogrožala svojega otroka itd. itd. Le kakšna žena in mati je bila?

To preusmerjanje pozornosti s podobe moškega-nasilneža na moralno podobo ženske-žrtve je pravzaprav simptomatično za vse situacije, ko ženska išče pravico zase in ko njena beseda stoji proti besedi moškega (posilstvo, ločitev, seksualno maltretiranje itd.). In to je tisto, kar bi nas,

Ženske, moralo prisiliti, da razmislimo o tem, koga pravzaprav ščitijo zakoni in po čigavih merilih in izkušnjah so napisani. Vsaka od nas se lahko znajde pred ljudmi, ki bodo secirali njeno osebnost, vedenje, navade, in pri tem omalovaževali njene resnične občutke, ali pa jih sploh ne bodo upoštevali, kajti, zaboga, "to vendar niso nikakršni dokazi". In kdo naj odgovori v imenu mrtvih žensk?

Je po tragični smrti Dragice P. še potrebno ugibati, ali so nam potrebne varne hiše-zatočišča za ženske, ki trpijo nasilje v družini? In to povsod, v vsakem mestu, v vsaki vasi. Si lahko ženske to izborimo, da se ne bo več ponovilo, kar se je zgodilo Dragici?

Katarina Vidović

RAVNOTEŽJE SPOLOV NA BALIJU

"Karkoli že počno balijski moški, ženske delajo".

Hugh Mabett¹

Ženske s svojo pisanostjo in nenehnim gibanjem so ena prvih stvari, ki jih opaziš na otoku Baliu. Pletejo darove, skrbijo za templje, molijo. Doma kuhajo, strežejo, pospravljajo. Z velikimi košarami se vozijo na tržnice, kjer prodajajo in barantajo. Moški kot "gospodarji" na videz stojijo ob strani. Toda Bali je otok ravnotežja in v tem smislu so tudi razdeljene vloge. Mnogi turisti se veselijo počitnic z lepimi Balijskami - in na svojo žalost ugotovijo, da so "nedotakljive".

Ženske v pisanih sarongih na poti v tempelj, ženske s težkimi košarami na glavah, ženske na tržnici, na cesti, na hišnem pragu, ženske na motorjih, ženske v gibanju... Tudi ko moški stojijo se ženske gibljejo.

Otoku, ki je bil deležen že vseh oznak, od Zadnjega do Izgubljenega raja, dajejo ženske bistveno podobo. V hiši gospodinijo, na vrtu pletejo tempeljske darove, na tržnici "uprizarjajo" fascinantno (in za nas včasih tako zelo naporno) barantanje, z navidezno lahkoto nosijo na glavah neverjetno težke tovore, mlajše se iz ene v drugo vas vozijo z motorji, pod večer na lesenih odrskih deskah plešejo...

Medtem ko mnogi moški posedajo ali postopajo naokrog, ženske delajo. Gledano z evropocentrističnimi očmi, ujetimi v vzorec lastne kulture, je to podoba družbe s strogim patriarhalnim obrazcem. Toda ko popraskaš po površju, odkriješ še en drobec v znanem balijskem iskanju ravnotežja.

Od vtisa, raziskovanja, do poskusa razumevanja in razložitve, je lahko dolga pot. In končni rezultat je nedvomno še vedno evropocentrističen. Vsaka razlaga je torej razlaga